

DOGENII DIN TELEORMAN ÎN ȚARĂ ȘI ÎN STRĂINĂTATE

UN STUDIU ASUPRA MIGRAȚIEI CIRCULATORII ÎN SPANIA

MONICA ȘERBAN
VLAD GRIGORAȘ

Migrația circulatorie internațională este un fenomen în creștere în România de astăzi. În cadrul unui sondaj reprezentativ la nivel național, în mai 2001, 18% dintre persoanele intervievate declarau intenția de a pleca temporar la muncă în străinătate. Extinderea ariei de recrutare a migranților dinspre partea vestică a țării către regiuni din est și creșterea ponderii mediului rural ca sursă a migrației internaționale sunt două tendințe actuale ale fenomenului la nivel național.*

Articolul de față propune o explorare asupra caracteristicilor migrației circulatorii pentru muncă în Spania dintr-o comunitate rurală din Teleorman. Datele utilizate, de factură calitativă, au fost culese în iulie 2001 în cadrul unei cercetări mai ample, referitoare la strategii de viață, a Universității București.

Cine sunt cei care migrează, care sunt motivele pentru care ei migrează, cum se realizează evenimentul de migrație, care este influența experienței de migrație a comunității sunt întrebări la care materialul a încercat să răspundă.

Analiza subliniază importanța capitalului social ca factor decisiv pentru migrația externă clandestină. Dezvoltarea rețelelor de migranți la locul de destinație și instituționalizarea procesului par să fie elemente esențiale în reducerea selectivității migrației, implicit în extinderea și creșterea independenței fenomenului. Existența unei bogate experiențe de migrație la nivel comunitar tinde să amplifice exigența evaluării migrației internaționale clandestine ca strategie alternativă de dezvoltare la nivel individual/familial.

INTRODUCERE

Oamenii au scopuri, au idealuri, își doresc anumite lucruri. Ca să ajungă la ele trebuie să aleagă, să evalueze, din nou să aleagă... Acționează într-un anume fel pentru a realiza obiective. Oamenii au strategii. Ce-și doresc oamenii și ce fac ca să ajungă la ce-și doresc? Aceasta a fost întrebarea noastră de început. De aici lucrurile s-au complicat.

Care oameni? Oamenii în general sunt deocamdată prea mulți. Atunci oamenii de undeva anume. În cazul nostru de la Dobrotești. Numai că la Dobrotești oamenii fac foarte multe lucruri. Nu știm dacă mai multe sau mai puține decât în alte părți. O nouă alegere. Este însă ceva care pare să fie specific pentru locul acesta. Oamenii se

mișcă. Acesta pare a fi verbul cheie la Dobrotești: „a te mișca”. „A te mișca” înseamnă aici a fi în continuă căutare de oportunități, a pleca, a ieși în afară.

„Aici sunt niște oameni mai bătătarnici, nu le place să stea. Dogenii¹ noștri e bătătarnici. Adică să facă ceva, se ocupă cu ceva, inițiază ceva...” (Interviu de grup, Comunitatea de Adventiști Nr. 2 de la Dobrotești)

Locurile între care „se mișcă” oamenii de la Dobrotești sunt numeroase. Așa a fost dintotdeauna. Există însă astăzi o destinație a cărei forță de atracție este crescândă: Spania. Dogenii pleacă să muncească și se întorc. Nu este o specificitate pentru Dobrotești. Migrația² circulatorie în Spania apare în multe dintre satele din Teleorman și, se pare, în alte părți ale țării.

¹ „Dogenii” este termenul folosit în zonă pentru a-i desemna pe locuitorii satului Dobrotești

* Vezi Comșa, 2001, 40 - 41

Pe noi ne interesează însă ce se întâmplă la Dobrotești. De ce pleacă dogenii în Spania, câți pleacă, cine sunt cei care pleacă, ce se întâmplă dincolo... O seamă de întrebări la care am încercat să răspundem în acest articol. Analiza noastră se bazează exclusiv pe datele culese în aria de origine a migranților³. O imagine parțială, pentru că migrația este un schimb între două sisteme. Caracterul circulatoriu al fenomenului ne-a oferit însă avantajul de a discuta cu persoane care au fost în Spania. Informațiile noastre despre locul și situația migranților la destinație este imaginea reconstruită a celor care au fost acolo.

Spațiul de analiză se plasează la nivelul individ/gospodărie – comunitate locală. Nu aducem în discuție decât tangențial elemente de structură (nivel macro) care intervin în procesele de migrație⁴. Nu este o opțiune teoretică ce neagă importanța acestor elemente. Este numai o opțiune de moment.

„DOGENII NOȘTRI SUNT BĂTĂ-TARNICI”

Dobroteștiul este un sat situat în partea de nord-vest a Teleormanului, la granița cu Județul Olt. Împreună cu Merișani alcătuiește comuna cu același nume, Dobrotești, o comună de dimensiuni medii, cu o populație de 5.395 de locuitori în 2000 (estimările primăriei comunei).

Dobroteștiul nu este unul dintre satele mari ale Teleormanului (3.917 locuitori,

populație estimată în 1998), dar este în schimb unul dintre cele mai bogate. Faptul devine cu atât mai interesant cu cât, din punct de vedere geografic, localitatea se plasează într-una din „pungile de sărăcie” (zona de nord-vest) ale unuia dintre cele mai sărace județe ale țării. Dobroteștiul nu beneficiază însă de resurse de mediu suplimentare/superioare în comparație cu comunitățile învecinate. Așezat la marginea județului, la o distanță de 22 de km de cel mai apropiat oraș, Roșiori de Vede (un oraș cu o populație de 37.000 de locuitori⁵), este un sat de câmpie fără teren agricol de o fertilitate superioară, fără o suprafață de pășune întinsă; fără păduri... Și cu toate acestea Dobroteștiul este un sat dezvoltat. Ce se întâmplă atunci în acest sat? Caracteristica, după părerea noastră definitorie, a comunității a fost și este o mobilitate teritorială accentuată. Deplasările de tip transhumant, navetism, deplasări repetate pentru comerț⁶, pentru muncă în străinătate sunt deja elemente de tradiție la Dobrotești („tradiție” în sensul de lucru vechi, obișnuit).

Ipoteza noastră de pornire este că plecările temporare în țară și în străinătate, practicate pe scară largă, constituie unul dintre elementele cheie în apariția acestei „insule de bogăție” în zona săracă din nord-vestul Teleormanului. Explicația nu poate veni decât din ceea ce dă specificitate comunității, iar ceea ce pare să distingă

² Termenul “migrație” este folosit în acest articol ca desemnând „toate acele forme ale mobilității teritoriale care este probabil că sunt influențate direct de raporturile de calitate a vieții și de comunicare între grupuri sociale localizate în diferite comunități locale și care, în plus, au drept conținut o schimbare de domiciliu sau de loc de muncă în afara comunității de origine” (Sandu, 1984, 24)

³ Datele au fost culese în cadrul proiectului “Strategii de viață în context comunitar”, (temă în cadrul contractului C8/CNC SIS) coordonator Dumitru Sandu, în iulie 2001. Echipa de teren de la Dobrotești a fost alcătuită din Ana Boiangiu, Oana Ciobanu, Vlad Grigoraș, Doru Petruți, studenți la Facultatea de Sociologie și Asistență Socială, Secția Sociologie, Universitatea București, Swanie Potot doctorand în sociologie, Universitatea din Nisa, Monica Șerban, doctorand în sociologie, Universitatea București. Cercetarea a utilizat metode cantitative și calitative de culegere a datelor. Acest articol utilizează exclusiv informație calitativă.

⁴ Termenul “proces de migrație” este folosit în accepțiunile de “ansamblu de schimbări pe care le suportă, în timp, o mulțime dată de evenimente de migrație (...) din punct de vedere al volumului, intensității, sensului, cauzelor și mecanismelor de producere” sau, la nivel individual, “succesiunea secvențelor implicate în luarea deciziei de migrație și realizarea evenimentului respectiv” (Sandu, 1984, 20)

⁵ Cifra furnizată de Secretarul Primăriei Orașului Roșiori de Vede pentru anul 2001.

⁶ Deplasările pentru comerț au fost incluse în familia mișcărilor teritoriale reunite sub termenul “migrație”, datorită caracterului lor repetat.

Dobroteștiului este tocmai mobilitatea accentuată a populației. Transhumanța, „negustoria” sunt caracteristici care nu apar, după informațiile noastre, în localitățile învecinate. Acesta a fost un motiv în plus pentru care, vorbind despre Dobrotești, am considerat că subiectul nu putea să fie străin de ceea ce comunitatea are poate cel mai specific.

Ceea ce am încercat în primul rând să facem este o inventariere a diverselor tipuri de mobilitate care apar la Dobrotești. Și nu numai o inventariere, ci și o încercare de pu-nere în ordine a unor istorii și de evaluare a dimensiunilor lor. Cineva se poate întreba care este scopul unei astfel de demers într-un articol care își propune să trateze numai un anume tip de migrație și numai o anume destinație (migrație circulatorie externă în Spania), cu atât mai mult cu cât, migrația în Spania este un fenomen actual.

Ideea de plecare este că „Diferitele tipuri de migrație sunt interdependente iar efectele lor pot fi înțelese în mai mare măsură prin luarea în considerare a acestei interdependențe” (Sandu, 1992, 785)

Pe de altă parte, pornim de la ipoteza furnizată de Piore „Cu cât prevalența migrației crește în cadrul unei comunități, ea schimbă valorile și percepțiile culturale într-un mod care crește probabilitatea migrației viitoare.” (Massey și alții, 1993, 452). Se poate vorbi în acest context de o „cultură a migrației” la nivel de comunitate, de migrație ca „puternic înscrisă în repertoriul comportamental al oamenilor” (Massey și alții, 1993, 452) și de valori asociate migrației care devin parte a sistemului valorilor comunității.

Acestea sunt argumentele pentru care vorbind de migrația circulatorie în Spania am considerat necesară plasarea în contextul celorlalte fenomene de „migrație temporară” care apar la Dobrotești: de-

plasările legate de negustorie, de transhumanță, navetism, migrație circulatorie externă.

Ca în multe cazuri când este vorba de migrație, una dintre cele mai mari probleme este lipsa statisticilor. Dobroteștiul nu face excepție de la nefericita regulă, cu atât mai mult în cazul încercării de analiză a unor fenomene de migrație⁸ ale căror începuturi tind să se depărteze în timp. Chiar în lipsa cifrelor exacte, ideea identificării tendințelor de mobilitate, a sensului și amplitudinii lor este esențială. Întrebările care au ghidat încercările de a reconstitui „spațiul mobilității” la Dobrotești au fost orientate de tentativa de a stabili în ce măsură la Dobrotești se poate vorbi despre o „tradiție/cultură de migrație”.

Negustoria

Deplasările legate de negustoria cu diverse „mărfuri” sunt la Dobrotești, fără discuție, o „prezență” veche. Bătrânii își amintesc despre comerțul cu lapte, cu unt sau alte produse din gospodărie la București sau de mica speculă din perioada interbelică. Este greu de spus acum când au început cu adevărat dogenii să umble prin țară pentru „negustorie”.

„Păi atunci... acuma e un timp... Nu știu, Dumnezeu îngăduie, oamenii fac bani... Înainte nu se știa negustoria. Spusei încă o dată...”

De când a început negustoria la Dobrotești?

Cel mai mult după... Chiar cu comuniștii se făcea mai pă șest, da' după ce s-a terminat...

Cum a început?

Asta este de mult, veche, pentru că povestește cu laptele se duceau la București...

Când asta?

Păi tot atunci între războaie, din '16 până în...

⁷ Oberai de finește „migranții temporari” acele „persoane care își schimbă locul activității dar nu și rezidența stabilă („usual residence” în original)” (Oberai, 1987, 17).

⁸ Termenul de “fenomen de migrație” este folosit în sensul de “mulțime de evenimente de migrație”, unde “evenimentul de migrație” “se referă la deplasarea unei persoane – individual sau în grup – în afara comunității sale de rezidență, în decursul unei perioade de referință date, pentru a schimba domiciliul stabil și/sau locul de muncă obișnuit” (Sandu, 1984, 20).

Asta este, e bătărnici...
Până a ieșit comuniștii...
(...)

E demult negustoriile astea.” (*Interviu de grup, Comunitate de Adventiști Nr. 2 de la Dobrotești*)

Comerțul a fost la Dobrotești o sursă constantă de a suplini veniturile, transformându-se cu timpul într-o ocupație de sine stătătoare. Astăzi e la fel de normal ca un dogean să spună că se ocupă cu „negustoria” cum este la fel de normal să întâlnești oameni care spun că nu știu „negustorie”, pentru că negustoria este, la Dobrotești, o meserie.

Dar ce înseamnă „negustoria” la Dobrotești? Înseamnă să vinzi și să cumperi. Ce? Orice. Poți să faci negustorie cu ceea ce ai în grădină, cu lapte, cu animale sau carne, cu piei, cu mătase, cu săpun, cu pălării, cu tot ceea ce rentează. Esențial este să știi „să te miști”, să ai la momentul oportun ceea ce are „căutare”, să știi unde să revinzi la un preț mai bun. Și toate lucrurile acestea nu le poți face decât dacă pleci, dacă „alergi”.

Afirmația pe care am auzit-o cel mai des când oamenii din Dobrotești vorbesc despre ei înșiși este: „Nu te duci în vreo piață din țara asta fără să găsești un dogean”. Oameni care s-au născut și au trăit o viață întregă în Dobrotești vorbesc cu familiaritate despre obiceiurile moldovenilor, despre cum merg prețurile la Constanța, despre cum arată Clujul sau despre cartierele Bucureștiului. Distanțele par să se măsoare mai simplu pentru oamenii din Dobrotești, și nu în kilometri, ci în ore. Cucerirea spațiului pe care Bauman o atribuie postmodernului, pare să fie prezentă de multă vreme într-un sat de la marginea Teleormanului. Esențial este să nu percepi distanțele ca o problemă, pentru că ele pot fi învinse. Mergi să mănânci o prăjitură sau să iei masa la restaurant la Pitești: „Ce e

până la Pitești? Într-o oră juma' ești înapoi cu mașina.” Iar dacă distanțele nu sunt o problemă, trecerea dincolo de marginile unei țări nu a fost, pentru unii dintre „negustorii” de la Dobrotești, nici ea o problemă. Comerțul în țară cu mărfuri aduse din străinătate și în străinătate cu mărfuri cumpărate din țară imediat după 1989 s-a practicat intens la Dobrotești. Bulgaria, Turcia, Ungaria, Ucraina, fosta Cehoslovacie, Moldova, Polonia au fost destinații pentru acest tip de „negustorie”.

Transhumanța

Un alt fenomen neșteptat la Dobrotești. Un sat de câmpie, fără pășuni fertile sau întinse⁹ este un sat renumit pentru creșterea ovinelor. „Ai noștri au fost ciobani...” și nu un sat cu ciobani, ci un sat unde ciobanii practică transhumanța.

Când au început plecările în transhumanță? Cum au ajuns oamenii să practice o ocupație în condiții care privesc din afară îi sunt nefavorabile? Sunt întrebări la care este dificil de răspuns astăzi, când la Dobrotești transhumanța a devenit un element de tradiție locală. Esențial pentru scopul demersului nostru este însă, că dincolo de inevitabilele modificări de formă, deplasările de tip transhumant au rămas o prezență constantă de-a lungul timpului. Ca și „înainte”, plecările în zona Bucureștiului, destinația ciobanilor, se fac primăvara, după Paște, iar revenirea înainte de Crăciun. Lucrurile s-au mai schimbat, nu mai este ca acum „... 15-20 de ani de zile” când „... mergeau cu animalele pe jos. De la Dobrotești până la București. Acuma, având în vedere că s-a modernizat transportu’, transportă cu mașinile, a ajuns și mai economic...”¹⁰.

Deși, în lipsa oricăror înregistrări la nivel local, dimensiunea mișcării transhumante la Dobrotești este dificil de estimat, trebuie precizat că fenomenul nu are deloc

⁹ La un număr de aproximativ 11.400 de ovine suprafața de pășune de la Dobrotești era de aproximativ 200 ha în 2000 (cifre furnizate de Primăria Comunei Dobrotești). „Dacă erau toate în localitate, nu aveau loc!”, spune Secretarul Primăriei Comunei Dobrotești

¹⁰ Extras din interviul cu Secretarul Primăriei Comunei Dobrotești

un caracter marginal. Peste o treime din efectivele de ovine din localitate (aproximativ 5000 de animale în aprecierea autorităților locale) sunt anual deplasate către pășunile din zona București. Mai mult decât atât, apariția situațiilor de reorientare către ocupația de cioban/cioban care practică transumanța în special în cazul șomerilor, de după 1989 plasează acest tip de mobilitate în categoria alternativelor actuale de migrație în comunitatea de la Dobrotești.

Navetism

Navetismul este o formă de mobilitate practică la Dobrotești cu precădere în perioada comunistă. Aproximările asupra amplitudinii fenomenului converg în jurul cifrei de 300 de persoane pentru momentul său de maximă dezvoltare înainte de 1989. Cea mai mare parte a forței de muncă navetiste era absorbită de orașul geografic cel mai apropiat, Roșiori de Vede (22 de kilometri), deși rutele navetiste nu excludeau localități situate la distanțe mai mari, București (150 kilometri), Pitești (73 kilometri), Câmpulung Muscel (140 kilometri) pentru navetism săptămânal.

Un aspect interesant este faptul că deplasarea forței de muncă spre aria urbană industrializată nu s-a transformat, la dimensiunile pe care le-a atins fenomenul în localitățile zonei, într-una cu caracter definitiv. Atracția puternică a Bucureștiului, factor definitor pentru profilul socio-economic al microregiunii din care face parte Teleormanul, pare să fi acționat în mai mică măsură în cazul comunității de la Dobrotești. Efectul cel mai vizibil al fenomenelor de migrație definitivă rural-urbană, îmbătrânirea accentuată a populației în mediul rural, fenomen caracteristic pentru zona Teleorman, nu s-a manifestat cu aceeași intensitate la Dobrotești.

După 1989, navetismul a intrat, ca peste tot în țară, într-o fază de declin. Diminuarea accentuată a amplitudinii fenomenului (populația navetistă la Dobrotești este astăzi de ordinul a câtorva zeci de persoane) s-a produs concomitent cu reducerea numărului

orașelor de destinație. Singura rută navetistă a rămas Roșiori de Vede, deplasările săptămânale pentru muncă în celelalte orașe căpătând un caracter mai degrabă marginal în cadrul comunității de la Dobrotești.

Migrație circulatorie externă

Migrația circulatorie externă nu este un fenomen nou la Dobrotești. În anii '70 apar aici, pentru prima oară deplasările periodice pentru muncă în străinătate. Pe parcursul anilor '70-'80 migrația de acest tip a crescut ca amploare ajungând, se pare, la dimensiuni deloc neglijabile pentru o comunitate de mărimea Dobroteștiului.

Despre ce este vorba? Despre deplasări la muncă reglementate în baza acordurilor statului comunist, în special în țările arabe (Libia, Irak, Iran, Egipt, Siria), dar și în Germania Federală și Rusia. Plecărilor erau intermediare de câteva întreprinderi cu sediul în București (2 identificate de noi). Tot ceea ce trebuia să facă cel care dorea să lucreze în străinătate era obținerea transferului către una dintre aceste întreprinderi. După câteva luni de analiză a dosarului (pentru prima ieșire 6-7 luni) solicitantul putea primi viza de plecare. Meseriile cerute erau în special cele din construcții: „...fierari, dulgheri, zidari, ipsosari, zugravi...”.

Dimensiunea fenomenului migrației circulatorii externe din perioada comunistă, este, în lipsa oricărui statistici, greu de apreciat. Cert este că, raportat la populația totală a satului, numărul persoanelor care au lucrat în străinătate a fost îndeajuns de mare ca astăzi să se spună „cam 4 din 5 case din Dobrotești aveau pe cineva plecat...” (apreciere repetată în interviuri). Încercările noastre de a reconstitui liste cu migranți se opresc în jurul numărului 35, dar este foarte probabil cifra reală să o depășească cu mult. Cum s-a ajuns totuși ca atât de multe persoane din Dobrotești să muncească în străinătate în perioada comunistă? Răspunsul vine de la unul dintre săteni: „Păi, aici e mult până într'unu', doi, că după aia trage după ei. Îi prezintă la ăia

acolo și...” (Bărbat care a lucrat în Germania Federală, Libia, Egipt în perioada comunistă). Numele de familie care se repetă pentru 2, 3 până la 5 persoane în mica noastră listă sunt un argument care susține ideea că deplasările nu erau străine de relațiile de rudenie. Plecărilor cu contracte de muncă în străinătate au continuat și după 1989, dar cu un caracter mai degrabă sporadic (2 cazuri identificate de noi). Oferta firmelor cunoscute deja la Dobrotești, ca facilitând astfel de angajamente, s-a redus considerabil iar atractivitatea ei a scăzut în fața unor noi alternative. Spania, Germania, Italia, Israel, Cipru, Turcia, Rusia, Iugoslavia pentru o perioadă, sunt sau au fost destinații experimentate în cadrul migrației circulatorii internaționale de după 1989 la Dobrotești.

Schimbările prin care România a trecut după 1989, au adus modificări, cum era de așteptat, la nivelul tuturor formelor de mobilitate discutate. Deschiderile oferite de schimbările de sistem mobilității teritoriale, inclusiv scăpările de ordin legislativ, au fost din plin exploatare de o comunitate unde experiența reușitei este percepută în primul rând ca rezultat al „mișcării”. Diminuării/reducerii ca amploare (în sensul de număr de persoane implicate) a unor forme de mobilitate și este vorba în primul rând de navetism, i-au fost asociate amplificări la nivelul celorlalte: migrație circulatorie externă, transhumanță, deplasări repetate pentru vânzarea produselor agricole și pentru micul comerț.

Modificările au afectat deopotrivă și rutele de migrație, în special pentru migrația externă dar și formele efective sub care acestea se desfășoară (un exemplu este migrația circulatorie externă, de la forme exclusiv legale la forme predominant clandestine).

Ceea ce este deosebit de interesant însă, schimbările de după 1989 au afectat caracteristicile proceselor de migrație la Dobrotești, dar aceleași mari tipuri de mobilitate teritorială apar și înainte și după 1989.

MIGRAȚIA CIRCULATORIE ÎN SPANIA

În contextul „mișcării” continue de la Dobrotești, Spania este doar una dintre destinațiile externe posibile, deși în mod cert una de actualitate, cu o putere de atracție în creștere.

De ce spunem că este doar o destinație? Pentru că la Dobrotești există persoane plecate să muncească în Germania, în Italia, în Cipru, în Israel, în Turcia.

Atunci de ce am ales să vorbim despre Spania? Răspunsul este simplu. Pentru că numărul dogenilor care pornesc spre această țară este mult mai mare decât în cazul celorlalte. Mai mult decât atât, migrația în Spania nu are caracterul sporadic al migrației în Germania, Italia, Israel, Cipru sau Turcia. Aproximativ din 1995 plecările în Spania au avut caracter de constanță la Dobrotești.

Prezentarea noastră, legată de migrația circulatorie Dobrotești-Spania, va încerca să răspundă câtorva întrebări pe care le considerăm esențiale pentru a da seamă de natura și amploarea fenomenului. Când a apărut acest fenomen? Care sunt dimensiunile sale? Cum se desfășoară plecările? Cine sunt cei care pleacă? Care sunt efectele vizibile asupra comunității de plecare?

Când au început plecările de la Dobrotești în Spania?

Primele plecări de la Dobrotești în Spania au avut loc, se pare, chiar în 1990. Este vorba de doi frați gemeni, de religie adventistă. Vreme de câțiva ani, faptul pare a fi rămas izolat. Abia în 1994-1995, Spania intră în atenția comunității ca posibilă destinație de migrație. Începând cu anii 1995-1996 au loc plecări în primă fază în special din rândul comunității adventiste, ulterior, începând cu 1999, în special din rândul comunității de ortodocși. Numărul migranților a ajuns astăzi la aproximativ 70 de persoane la Dobrotești, dar pare să fie în creștere.

Cum se pleacă în Spania?

Obținerea vizei. Călătoria în Spania

Ca să pleci în Spania trebuie în primul rând să obții o viză pentru spațiul Schengen. Există câteva modalități experimentate la Dobrotești pentru procurarea unei astfel de vize: fie primești o invitație, o „chemare”, de la o persoană care are cetățenie spaniolă și atunci „nu sunt probleme”, fie „cineva” (persoană sau firmă) se ocupă de obținerea ei, fie plătești direct o excursie până în Spania.

Cele din urmă două strategii sunt cele mai des utilizate. Prima rămâne de regulă apanajul celor care au rude apropiate stabilite de multă vreme în străinătate. Cei care pleacă pe această cale sunt foarte puțini (un singur caz identificat de noi).

„A făcut chemare pentru mine, da' nu face pentru altcineva. Că nu merită să te bagi cu asta, să te complici. Nu. Nu cheamă decât dacă e rudă apropiată sau ... Eu știu?! Da' n-am auzit în altu' fel.” (*Interviu cu R.T., bărbat care a fost plecat la fiul lui în Spania*)

Varianta procurării vizei prin intermediari (firme sau persoane), adică „a cumpărării vizei”, cum o numește unul dintre migranții reveniți în țară, nu este însă nici ea la îndemâna oricui. În primul rând este vorba de bani. Sumele necesare pentru a plăti dreptul de intrare în spațiul Schengen gravitează în jurul valorii de 1.300 de dolari la Dobrotești, adică 13,08 salarii medii nete din iunie 2001 în România. Unul dintre cei plecați pe această cale ne povestește:

„Păi am avut viză. Viză de Olanda.

Alții ce fel de vize au?

Nu știu. Băiatul ăla, era un băiat de la noi din sat, pune vize. Se ocupa de chestia asta. Avea relații, și pune vize de Olanda. Olanda, Elveția.

Cam cât costă să pui viza?

Acum e 1300 de dolari, atunci era 1100. Este destul de mult.” (*Interviu cu bărbat care a fost în Spania*)

Riscul cel mai mare este legat de

seriozitatea persoanei sau firmei care intermediază tranzacția. Pentru că există și cazuri la Dobrotești când banii au fost plătiți dar viza nu a ajuns niciodată la doritor.

„Acum cauți pe cineva, mă rog, sunt firmele alea, unele autorizate, altele neautorizate... Alții nu știu pe ce căi obțin vize de Spania, și obțin ei vize pe o lună, maxim o lună, 20 de zile. Îți cere o anumită sumă, 1.000-1.400 de dolari... Și așa ajungi în Spania. Deci nu se mai pune problema să ai ceva cunoștințe, că cine pleacă acum... Nu mai pleacă prin ***¹¹. Asta e clar, pleacă prin... majoritatea sunt escroci din ăștia. Avem chiar un verișor care a încercat săracu' pe pielea lui. A citit un anuș în ziar și s-a dus pur și simplu. I-a cerut mai întâi 5 milioane, după aia nu știu câte sute de dolari, s-au dus, le-au dat contract semnat, tot ce trebuia și s-a trezit peste 2 luni că l-au chemat la judecătorie, că l-au prins la București. Că l-au prins la București pe ăla care făcea escrocherii de genul ăsta și normal că ăla nu-ți mai dă banii, că fata ăluia era plecată de mult, stabilită în Germania cu toți banii de-i luase de la ăia. Și cam așa se practică...” (*Interviu cu bărbat care a lucrat în străinătate pe bază de contract de muncă*)

Soluția de a pleca direct în excursie este, se pare, una dintre cele mai căutate. Avantajele sunt prețul, asigurarea transportului și riscul mic de a pierde banii.

„El a plecat cu ***¹², a plecat cu ***, de la Alexandria de unde se fac excursiile. *** dă viza – se duce la ambasadă... L-a costat 18 milioane. Dar dacă pleci cu viza, neagră te duce la 40 de milioane.

Cum cu viza neagră?

Să te duci să cauți viză, să scoți viza – te duce la 40 de milioane. Te duci la cineva – Uite, îți scot viza. Cum el a reușit cu ***. Nu știu dacă a mai reușit cineva. Restul...” (*Interviu M.L., soția unuia dintre cei plecați în Spania*)

De unde au apărut însă aceste persoane și aceste firme intermediare? Cum de sunt

¹¹ Nume de firmă prin intermediul căreia au plecat majoritatea celor care au lucrat în străinătate înainte de 1989 la Dobrotești

¹² Nume de firmă care organizează excursii în Spania

ele cunoscute la Dobrotești? „Teoria instituțională” asupra migrației oferă un răspuns la aceste întrebări: „Odată ce migrația internațională a început, instituții private și organizații voluntare apar să satisfacă cererea creată de dezechilibrul între numărul mare de persoane care caută să intre într-o țară bogată („capital-rich country” în original) și numărul limitat de vize de imigrare pe care aceste țări în mod obișnuit le acordă.” (Massey și alții, 1993, 450) Noua nișă economică este exploatată de întreprinzătorii care speculează și implicit încurajează indirect tendințele internaționale de migrație clandestină în scopul obținerii profitului. Cu cât această cerere rămâne constanță, „de-a lungul timpului, persoanele individuale, firmele și organizațiile devin bine cunoscute migranților și stabile instituțional, constituind o altă formă de capital social pe care migranții o pot utiliza pentru a accede la piețele de muncă din străinătate.” (Massey și alții, 1993, 451)

Dacă ne gândim la faptul că la Dobrotești există o experiență de migrație internațională destul de bogată pentru o comunitate de aproximativ 3.500 de indivizi, experiență care durează din perioada anilor '70, atunci devine explicabil de ce principala problemă a plecării menționată de cei cu care am discutat nu este „a face rost de viză”, ci a avea banii necesari pentru a o plăti.

Obținerea vizei și plecarea în excursie nu înseamnă neapărat și ajungerea la destinație. Partea cea mai dificilă abia începe. Mai întâi pot apărea probleme cu poliția din țările de tranzit sau chiar la ajungerea în Spania. Până acum se pare că aceste prime obstacole, deși riscul există, au fost evitate, cel puțin în cazul migranților de la Dobrotești.

Călătoria, cu autocarul, pentru că așa este ieftin, poate avea trasee diferite, dar de regulă nu durează mai mult de 4-5 zile. Ruta nu este importantă. Am întâlnit persoane cărora le este greu să-și amintească, după un an de zile, cu exactitate țările prin care

au trecut. În tot acest efort atingerea destinației este singurul lucru care contează cu adevărat.

Destinația călătoriei.

Care este punctul final al călătoriei în Spania este o întrebare la care nu toți cei care pleacă pot răspunde cu certitudine. Există 2 regiuni către care se îndreaptă migranții de la Dobrotești, arii de destinație în general, se pare, pentru migrația românească clandestină în Spania: zona Almeria și zona Madrid.

Zona Madrid este cea către care se orientează încă de la plecarea din țară cei mai mulți dintre dogeni. Chiar dacă există cazuri de plecări în Almeria, toate cele întâlnite de noi, au fost urmate de deplasări ulterioare către Madrid. Cele două arii oferă oportunități de ocupare diferite pentru migrația clandestină, zona Madrid în special în domeniul construcțiilor, iar Almeria în special în agricultură. (asupra deplasărilor migranților din Almeria spre Madrid, vezi Potot, 2001, 16)

Destinația inițială a migranților este legată de obicei de o persoană cunoscută care se află deja în Spania.

„Fiecare – de exemplu, dacă tu ești în comuna asta – și mai vine vreun prieten din țară sau rudă, unde să se ducă?! Vine la tine. Zici “Bă, mă duc la Madrid”. Dacă n-ai la cine să tragi, să dormi, să te duci la muncă... Te duci unde cunoști, adică unde ai prieteni – rude.” (Interviu cu R.T. bărbat plecat să muncească în Spania)

Nu am întâlnit la Dobrotești nici un caz în care evenimentul de migrație să se producă fără existența unei persoane cunoscute în țara de destinație. Cât de apropiată însă este relația cu această „cunoștință” are o importanță majoră, cel puțin pentru început, pentru că situația migrantului abia ajuns este, de cele mai multe ori, una plină de incertitudine. A comunica cu ceilalți este dificil pentru că marea majoritate a celor care pleacă nu cunosc limba spaniolă sau o altă limbă de circulație internațională; viza de plecare nu

este valabilă decât pentru o perioadă scurtă, maximum o lună, iar banii nu sunt nici ei foarte mulți. A avea pe „cineva” care să-ți ofere în aceste condiții un loc unde să stai sau să-ți poată „aranja” așa ceva, a obține primele informații concrete despre locul unde te afli devine un element esențial de care depinde „reușita” șederii în Spania.

Ce se întâmplă în Spania? Cum își găsesc proaspăt sosiții de lucru?

Răspunsul la întrebare, dincolo de variațiile individuale, pare să fie direct legat de condițiile plecării. Încercările noastre de a identifica strategii utilizate de migranții în Spania, duc la distincția între două categorii. Există categoria migranților care vin în calitate de membri ai familiei/gospodăriei (soții, copii, părinți, surori/frați) unei persoane aflate deja în Spania. În cazul lor presiunea pentru a-și găsi un loc de muncă este mai mică. Supraviețuirea este asigurată de regulă de membrul/membrii familiei plecați anterior. Sunt situații în care migranții din această categorie nu muncesc – în special mamele din familii cu copii de vârste mici.

A doua categorie este cea a migranților „primi” (prin raportare la categoria anterioară, ca membri ai unei familii/gospodăriei). În cazul celor mai mulți dintre aceștia a găsi de lucru cât mai repede după sosirea în Spania, devine o chestiune de supraviețuire. Banii pe care îi aduc din țară sunt prea puțini pentru a asigura o perioadă îndelungată de căutare. Mai mult decât atât, se poate afirma că există o „presiune a banilor de plecare”, pentru că banii câștigați în Spania sunt bani strânși după recuperarea sumei cheltuite pentru plecare.

Relațiile cu comunitatea românilor din Spania sunt esențiale în primă fază. Necunoașterea limbii îi forțează pe mulți dintre noii sosiți să lucreze alături de alți români.

„Că el știa care-i treaba – ei știa să vorbească – eu nu știam. Degeaba sunt eu mare că i-am învățat pe toți care sunt acolo. Care sunt acolo, e de mine învățați. Degeaba, că dacă nu mă înțelegeam cu

spaniolul!” (*Interviu cu R.I., bărbat care a fost plecat în Spania*)

Practica de a fi „angajat” la un alt român este frecventă și este legată de specificul domeniului în care cei mai mulți dintre bărbații din Dobrotești plecați în Spania lucrează, construcții. Așadar ce înseamnă a fi „angajat” la un alt român? De fapt termenul „angajare” este incorect folosit. Evident nu este vorba de un contract de muncă, ci de o înțelegere nescrisă, percepută de cele mai multe ori ca un ajutor pentru noul sosit. „Angajatorul” este unul dintre cei care poate să contracteze o lucrare de construcții direct cu beneficiari spanioli și care, pentru a-și îndeplini obligațiile, are nevoie de alți muncitori. „Salariul” noului venit este negociat cu „angajatorul român”. „Angajatul” de cele mai multe ori nici nu cunoaște valoarea sau condițiile contractului cu beneficiarul lucrării iar ceea ce primește este apreciat a fi cam jumătate din suma care poate fi câștigată ca lucrător direct pentru un spaniol.

«Nu aveai nici un contract – munceai așa la înțelegere, la negru. Vorbeai cu ei „Băi, cât imi dai pe zi?”. Când am dat telefon am întrebat „Bă, nea cutare, mă iei și pe mine la muncă?”, „Da”, „Cât te plătește ăia pe acolo pe unde ești?” zic „4500” (pesetas), dar mie îmi dăduse 4000, „Dacă vrei pe 4000, bine” Vreau pe 4000”, decât să stai pe cameră, să nu dai bani, să ai de mâncare, de cazare, de telefon, să stai acasă. Mulți de la noi din sat a muncit la ei. Pe o parte a fost bun, pe o parte... Vezi, dacă nu aveai unde să muncești te lua. I-a ajutat pe mulți, dar nu plăteau.» (*Interviu cu C.T., bărbat care a fost plecat să muncească în Spania*)

Sumele mici câștigate sunt motivul pentru care „angajarea” la un român este numai o soluție temporară iar efortul este îndreptat către găsirea aranjamentelor directe cu beneficiari spanioli. Practica este însă îndeajuns de răspândită ca, cel puțin la Madrid, într-una din suburbiile metropolei spaniole, în așa numitul „cartier românesc” (denumirea apare frecvent în discuțiile cu migranții de la Dobrotești) să

existe un parc, „parcul românilor”, unde cei care caută de lucru și cei care caută lucrători se întâlnesc. Nu este foarte clar dacă locul este frecventat numai de „angajatorii” români sau și de cei spanioli. Oricum, se pare că mulți dintre migranții clandestini din zona Madrid au trecut cel puțin o dată prin „parcul românilor”, într-una din cele două posturi.

Nu toți cei plecați experimentează situația de angajat al unui migrant român. Există și posibilitatea ca cel nou sosit să lucreze direct pentru un spaniol, în cazul în care un alt român îl recomandă sau îl ia să muncească împreună. Problema cea mai mare este că, necunoscând limba, de cele mai multe ori, el nu poate înțelege care sunt sarcinile pe care le are de îndeplinit.

«M-a prezentat, m-a arătat. „Uite vii mâine dimineața aici, la 6 dimineața suntem aici”. Eu am înțeles 7. Și trecuseră. Și am așteptat pân' la 8 și ceva și pe urmă i-am spus lui moșu-meu: „Uite, n-a venit să mă ia”. A dat ăla telefon. “Eu l-am așteptat pana la 6 și 15”. Și pe urmă mi-am dat seama că am înțeles eu greșit ora.» (*Interviu cu D.E. bărbat care a fost plecat să muncească în Spania*)

Încercările de a găsi de lucru de unul singur sunt, de cele mai multe ori, sortite eșecului din același motiv, imposibilitatea de a comunica.

«Umblam din casă în casă, acolo în satul ăla, că era un fel de sat, să întreb dacă nu au nevoie de muncă. Îmi scrisese ăla la care stăteam pe un bilet că sunt român și caut să muncesc. Nu știam decât „si” și „no”, adică „da” și „nu”. Nu am găsit. Nici nu știu ce spuneau, poate ei spuneau că nu azi, mâine, poate mă întrebau ceva. Dacă nu înțelegeam, cum să gădesc! Până la urmă m-a recomandat tot ăsta (*gazda era tot un român*) la un spaniol care era electrician și avea o lucrare. Săpam niște șanțuri...» (*Interviu cu P.I., bărbat care a fost plecat să muncească în Spania*)

Chiar și în cazul celor mai norocoși, primele angajamente ridică probleme.

«Umblai și... era greu la început până mai învățai puțin limba, lucrai dacă lucrai cu spaniolul te ținea vreo două zile și dacă se plictisea, chiar dacă tu munceai, că românii în general sunt foarte muncitori, adică sunt cotați ca muncitori în afară. Mergeai și întrebai dacă nu au de lucru dar trebuia să știi puțin limba. Dacă nu cunoșteai, degeaba. Puteai să fii cel mai muncitor, nu te ținea. Pentru că te puneau de exemplu cu un faianțar, de exemplu să-i tai, să-i faci, să-i tai dimensiunile pe care le vroia, te ținea o zi și pe urmă zice “Bă, ia-ți banii și n-am ce să-ți fac”. Trebuia să înveți. Dar la început e mai greu. Dar mai încolo e mai ușor.» (*Interviu cu C.T., bărbat care a fost plecat să muncească în Spania*)

Statutul de migrant clandestin, necunoașterea limbii, nevoia de bani fac ca în primă fază migranții să accepte orice ofertă de muncă chiar în condiții puțin avantajoase.

Ce lucrează migranții de la Dobrotești în Spania?

Ce se poate găsi de lucru în Spania este astăzi un lucru cunoscut la Dobrotești încă de la plecare. Pentru bărbați, Madridul oferă oportunități de angajare în domeniul construcțiilor. Femeile muncesc de obicei aici ca menajere. Partea de sud, Almeria, este o zonă în care, indiferent de sex, se lucrează preponderent în agricultură. (Evident este vorba numai de tendințe dominante, care nu exclud variații individuale, pentru că importanța muncii pentru cel care pleacă îl fac adesea să accepte orice este mai bine plătit. Acesta este însă un aspect asupra căruia vom reveni.) Câștigurile sunt și ele diferite, munca în construcții este mai bine plătită, de aceea Madridul este preferat de migranți, cel puțin de cei din Dobrotești. Oportunitățile de angajare și angajarea efectivă nu au decât în mică măsură legătură cu pregătirea profesională, cu specializarea migrantului, în cazul în care aceasta există. Singurele ocupații care ies din acest spațiu sunt cele legate de construcții, pentru zona Madrid.

„Cine știe meserie, din astea, zidar, faianțar chestii din astea, zugrav, găsește să lucreze în meserie. Restu' faci... Cari cu spinarea până nu mai poți! La ciment, faci mortar... Ce-ți cere meșteru'. După aia poți să înveți...” (*Interviu cu C.D., bărbat care a fost plecat să muncească în Spania*)

Chiar și pentru cei cu meserii legate de construcții, prima fază poate să fie cea de lucrător necalificat, ca „salahor”. O parte dintre cei care pleacă, lucrând în echipă cu alți români, ajung să învețe meserie în Spania. C.D. este unul dintre ei. El povestește cum, după jumătate de an în care a lucrat împreună cu un alt român, a învățat să pună gresie și faianță. Atunci a putut el însuși să „discute” direct cu spaniolii.

„După aia puteam eu cu un prieten să lucrăm.

Și cum găseați ce să lucrați?

Puneam afișe pe străzi și lăsam numărul de telefon. Mai întrebam pe unu', pe altu'...” (*Interviu cu C. D., 25 de ani, plecat în Spania din 1999*)

A găsi de lucru nu este însă o problemă care dispare odată cu acomodarea, cu învățarea limbii cel puțin atât cât să te descurci sau cu integrarea în rețeaua migranților români în Spania, deși în mod evident, cum spune unul dintre cei plecați „mai încolo e mai ușor”. Cel care și-a asumat riscul să plece, trebuie să-și asume și riscul de a fi, de cele mai multe ori, în continuă căutare a unui loc de muncă.

„Ei, e ușor! Altădată au stat și două luni, atunci când s-au dus, până a găsit de muncă. La început au stat o lună, o lună jumătate până s-au angajat, până au găsit patronul ca să-l angajeze. Au mai stat iar, au muncit o lună, două, iar au mai stat, până au găsit în altă parte. A fost și timp de iarnă și a fost greu și nu și-au găsit de muncă” (*Interviu cu C.R. femeie al cărei soț este plecat în Spania*)

„A sta pe cameră”, adică a nu avea de lucru, este o expresie deja consacrată în limbajul celor plecați. Schimarea frecventă a locului de muncă pare să fie o caracteristică a situației migrantului cel

puțin în perioada de început. În plus, costurile perioadelor de „șomaj”, sau în termenii de la Dobrotești de „stat pe cameră”, sunt în întregime suportate de migranți în perioada de clandestinitate. (vezi Massey și alții, 1993, 440-444). Dacă asemenea perioade se prelungesc, devine important ajutorul rudelor, prietenilor care de multe ori sunt cei cu care locuiești.

Unde, dar mai ales cu cine locuiesc sunt aspecte care se dovedesc deloc de neglijat pentru românii plecați în Spania. Practica închirierii unui apartament împreună cu alți migranți, chiar și în cazul familiilor, pentru a împărți costurile legate de locuire, pare să fie frecventă. Aspectul semnificativ al acestui fapt este dat însă de caracterul relațiilor care îi leagă pe cei care locuiesc împreună, pentru că ei formează un grup care presupune, mai întâi de toate, ajutorul reciproc. În situația în care unul dintre locatarii unui astfel de apartament nu are de lucru pentru o perioadă mai îndelungată, el găsește de obicei sprijin la ceilalți membrii ai grupului. A plăti cheltuielile celui care nu are temporar bani sau a-l ajuta să găsească ceva de muncă par a fi practici normale din partea celorlalți membrii ai „grupului de locuire”. Deși în general când vorbesc de relațiile cu ceilalți români din Spania tendința migranților este de a sublinia caracterul lor devenit accentuat mercantil după plecare, cazurile în care ei menționează că au ajutat un coleg de apartament sau au primit un astfel de ajutor sunt frecvente.

Un alt aspect interesant legat de locuire este practica de a lua cu chirie pe cei pe care îi angajezi. „Obiceiul” ni-l semnaleză un bărbat care a stat 6 luni la fiul lui plecat în Spania din 1995.

„Acuma el nu mai lucrează la alții, are lucrările lui la spanioli și mai ia și el băieți din ăștia să-l ajute. D-asta nici nu puteam eu. Muncea și mult, se culca și târziu, că ei se mai uita la televizor până la 12 noaptea cu băieții ăia și după aia să te scoli la 6... Că băieții ăia stătea la ei, acolo, că dacă muncea cu el...” (*Interviu cu R.T., bărbat care a fost pentru 6 luni la fiul lui în Spania*)

Cazul nu este izolat. Cuplul de gemeni plecați de la Dobrotești oferă ajutor, în sensul de a-i angaja, celor care nu se descurcă temporar sau celor care abia au venit. Și ei îi primesc drept chiriași pe cei cu care lucrează și nu au unde sta.

„Păi la ei. Pentru că ei acum are firmă, adică „impresa” îi zice acolo. Aveau apartament al lor. Adică luat cu chirie. Și ne ținea la ei. Care muncea la ei, ne ținea la ei. Asta. Și avea oamenii microbuz de ăsta nou. Opel. Ne ducea ei. Nu plăteam chiria. Plăteam doar butelie, apa.” (C.T., bărbat care a fost plecat să lucreze în Spania)

Venituri în Spania.

Câștigurile unui migrant român în Spania diferă, așa cum aminteam, în funcție de sectorul în care muncește: agricultura sau construcții. În construcții diferențierea este dată și de calificare: munca necalificată, de salahor, „peon” sau munca de „meseriaș”. Pe de altă parte, aceeași muncă în calitate de angajat al unui român este mai prost plătită decât în cazul angajării directe la un beneficiar spaniol. Aceste diferențieri sunt valabile însă cu precădere în cazul bărbaților.

Veniturile realizate de femei, dată fiind ocupația ca menajeră, sunt de regulă mai mici și au mai degrabă funcția de a completa veniturile obținute de bărbați. (Trebuie notat că în cazul comunității de la Dobrotești nu am identificat nici o situație în care femeia să lucreze în agricultură. Faptul este explicabil, pentru că de regulă, la Dobrotești plecările feminine sunt legate de întregirea familiei sau de prezența unui bărbat din familie în Spania. Aceste plecări au loc ulterior, și chiar în cazul celor puțini care au lucrat în agricultură, ele se petrec când deja migrații au ajuns în „zona de construcții”.)

Oricum, este cert că veniturile migrantului cresc pe măsură ce perioada de timp pe care acesta a petrecut-o în Spania se mărește. Și faptul este normal. Creșterea câștigului vine o dată cu învățarea limbii, cu adaptarea la noul mediu, cu abilitatea de a negocia, cu obținerea rezidenței în

Spania, care scoate migrantul din statutul de ilegalitate.

Ce fac migrații cu banii câștigați?

Ce fac migrații cu banii câștigați în străinătate este o altă întrebare care lămurește multe din aspectele legate de felul în care trăiesc și muncesc românii ajunși în Spania.

În țara de destinație, în marea majoritate a cazurilor întâlnite de noi, efortul migraților se îndreaptă concomitent spre economisire și reducerea consumului. Închirierea de apartamente în comun pentru a diminua costurile legate de locuire, obiceiul de a găti, concentrarea cheltuielilor asupra produselor necesare supraviețuirii sunt practici frecvent menționate de cei intervievați. Perioada petrecută la lucru în străinătate este percepută încă de la plecare ca o perioadă limitată de timp, care impune renunțări și sacrificii în vederea economisirii unor sume de bani necesare pentru realizarea unor scopuri ale familiei/gospodăriei în țară.

Un aspect deosebit de interesant sunt relațiile migraților cu membrii familiei non-migrați. Telefonele și scrisorile sunt modalitățile curente de a păstra legătura între cele două „lumi”. Există de asemenea practica trimiterii de pachete acasă. Unul dintre cei plecați povestește despre migrați români care au rezidență spaniolă (ceea ce înseamnă că ieșirile și intrările repetate în Spania nu sunt o problemă), și-au cumpărat mașini și se ocupă exclusiv cu transportul pachetelor către anumite zone din țară. Trimiterea a diverse obiecte de uz casnic, îmbrăcăminte, bijuterii pentru membrii familiei este îndeajuns de frecventă pentru a se transforma într-o afacere profitabilă pentru transportator. Există un preț pentru kilogramul de pachet iar expeditorul nu are de ce să-și facă griji pentru destinația sau conținutul pachetului. Obiceiul de a trimite bani în țară, chiar lunar, membrilor familiei este și el frecvent.

Ce se întâmplă însă cu banii trimiși în țară? Se poate vorbi, credem noi, despre o

distincție în modul de utilizare a banilor în funcție de perioada de timp pe care unul sau mai mulți membrii ai unei gospodării au petrecut-o lucrând în Spania. În primă fază banii primiți din străinătate sunt utilizați în special pentru acumularea de bunuri de folosință îndelungată, automobile, mobilă, obiecte de uz casnic sau/și pentru construcția sau achiziționarea de noi locuințe.

„Cu banii pe care i-ați primit ce ați făcut?”

Am zis că dacă îi ținem nu au valoare mai târziu. La anul toate lucrurile cresc – și cum nu aveam parterul – că ne-am ocupat pe dinafară, aici nu aveam mobila, nimic, decât un pat, televizorul - și am luat material să fac mobila și să zugrăvesc, să pun gresie, faianță în bucătărie – deci asta am făcut. Și cu restul care o să vină să punem ceva deoparte. Am băiat ce o să plece la liceu – și o să trebuiască să plătim chirie.”
(*Interviu cu B.I. soția unuia dintre migranții în Spania*)

Atingerea acestor „obiective” face loc, într-o etapă ulterioară, orientării dinspre sfera consumului către acumulare în vederea investiției. A cumpăra un tractor, un camion, a strâge banii pentru o afacere cu animale, adică a investi în bunuri/activități consacrate la Dobrotești ca aducătoare de venit sunt fie comportamente, fie intenții legate de finalitatea migrației în Spania.

„(...) și am strâns într-un an jumăte vreo 7800 de dolari. Dar s-au mai cheltuit. Am venit acum, mi-am cumpărat mașina. Mai am niște bani cu care rulez cu ei.

Și acum ce faceți?

Da. Am niște porcei, i-am cumpărat acum. Săptămâna trecută am fost la Arad. I-am cumpărat, i-am vândut, acum iar cumpăr și vând.” (*Interviu cu D.T., bărbat care a fost plecat să muncească în Spania*)

OBȚINEREA REZIDENȚEI

Obținerea rezidenței, moment care echivalează cu ieșirea din clandestinitate,

are o importanță specială în situația migrantului. Implicațiile sunt multiple. În primul rând, odată cu obținerea rezidenței, dispăre posibilitatea expulzării și a problemelor cu autoritățile. După acest moment, revenirea în țară urmată de o eventuală revenire în Spania, nu mai implică costurile legate de obținerea vizei și de riscurile care îi sunt asociate. Primirea permisului de muncă are repercusiuni asupra tipului de muncă prestat și implicit asupra veniturilor. Migrantul își poate îndrepta atenția și căutările și către sectoare care până atunci i-au fost închise datorită reticenței angajatorilor de a primi muncitori clandestini.

Interesant este că informațiile despre cum se obține și despre drepturile pe care le conferă rezidența, pe care am încercat să le culegem, chiar și în cazul persoanelor care au deja „carnetul verde” sau sunt pe cale de a-l dobândi, sunt puține și confuze. Două aspecte sunt esențiale, actele trebuie să ți le facă „un patron spaniol” și mai ales, după aceea nu mai ai probleme cu poliția și poți intra fără probleme în Spania pe perioada cât ești rezident.

REVENIRILE ÎN ȚARĂ

Vorbind despre migrația în Spania i-am atribuit, fără a justifica până acum, caracterul „circulator”. De ce atribuim acestui proces un caracter circulator? Pentru că este vorba despre un număr de persoane care au plecat/pleacă să muncească în Spania pentru o perioadă de timp, fără a-și schimba domiciliul, revenind după intervale mai lungi sau mai scurte în comunitatea de origine. O parte dintre caracteristicile enunțate au fost deja discutate, nu însă și revenirile în țară. După cât timp se întorc dogenii? Pleacă aceleași persoane înapoi?... O mulțime de asemenea întrebări la care am încercat să răspundem.

Încercarea de a găsi regularități s-a lovit de un prim obstacol și era firesc să se întâmple așa, pentru că plecările masive, dacă se poate spune așa, au început abia

acum 2 ani. Timpul pare să fie încă prea scurt pentru a vorbi mai mult decât despre tendințe. Situația pe care migranții o au în țara de destinație pare să fie factorul care joacă rolul major în revenirile acasă. Prima întoarcere în țară, după obținerea rezidenței spaniole, ceea ce înseamnă implicit dreptul de a obține viza pentru intrarea în Spania fără probleme pare să fie o caracteristică. Excepții există. Am întâlnit persoane care s-au întors fără să obțină doritul „carnet verde”. Este cazul celor care au eșuat în primele încercări de a deveni rezidenți și care nu puteau spera într-o rezolvare rapidă sau favorabilă a cererii lor. Și în aceste situații poate fi regăsită însă o regulă, care este încălcată numai în condiții excepționale: perioada inițială de ședere în Spania, indiferent de obținerea rezidenței, nu este mai mică decât necesarul de timp pentru a acumula cel puțin banii cheltuiți pentru plecare.

Pleacă din nou cei care s-au întors? Până în acest moment, cel puțin în cazul celor care au obținut rezidență, răspunsul pare să fie da.

P.I. are 27 de ani. S-a întors după 2 ani de muncă în Spania, după ce a obținut rezidența. Îmi arată carnetul verde și îmi explică ce scrie. Îmi atrage atenția că e poza lui acolo, chiar dacă nu a ieșit prea bine. Povestește că i-a fost greu în Spania la început, a muncit mult și că a îndurat multe. Dar este foarte mândru de banii cu care s-a întors și de ce a trimis în țară cât a fost plecat. I se pare că a suferit prea mult, că acum când a obținut rezidența, a învățat ceva spaniolă, știe unde să caute de lucru, se poate descurca mult mai simplu ca la început, să nu se întoarcă. Nu e încă foarte sigur, mai are timp să se gândească pentru că abia a ajuns, dar totuși, acum poate își ia și soția și ar fi mult mai bine decât prima oară. Ea ar găti și s-ar ocupa de treburi de menaj și poate, nu poate, sigur o să-i găsească ceva de lucru ca menajeră. În plus ceea ce a reușit să câștige acolo nu se compară cu ce ar fi câștigat dacă rămânea acasă. Încă câțiva ani de muncă ar însemna

o casă nouă, poate și un tractor cu care să scoată bani când se întoarce. Pe câtă vreme aici...

C.D. are 25 de ani. Și el s-a întors și el tot după 2 ani. Nu are carnetul de rezident încă în buzunar, dar a depus actele înainte de plecare. N-a mai așteptat pentru că voia să vină vara acasă „în concediu”. Pentru el nu a fost așa de greu. A avut acolo un prieten bun care era plecat cu două luni înainte. Au lucrat împreună și s-au descurcat destul de bine. Dacă nu era un accident de mașină în care și-a fracturat coloana vertebrală totul ar fi fost mult mai bine. A trebuit să stea în spital și nu mai are voie să facă efort fizic. I-a aranjat cineva să lucreze ca paznic. Câștigă mai puțin, dar s-a descurcat. Are un apartament în Spania închiriat cu încă 4 prieteni. Chiria este plătită „la comun”, dar are unde să stea când se întoarce. Mai stă aici până îi vine răspunsul de la rezidență, care este sigur că o să fie pozitiv. Dacă o fi și o fi să nu aibă actele, atunci vede el cum face, dar oricum se întoarce. Nu de tot. Tot aici va veni până la urmă, dar acolo e altceva, sunt alți bani, alte perspective. Dar se întoarce pentru că este „naționalist convins”. Nici nu se gândește să se însoare cu altă „nație, decât cu o româncă”. Dar i-ar plăcea să trăiască așa. Să fie din Dobrotești și să se mai ducă din când în când să muncească în Spania, sau unde s-o putea și după aceea să vină iarăși în țară cu bani...

Cazurile acestor tineri nu au nimic extraordinar la Dobrotești. Sunt foarte puțini cei pe care i-am întâlnit, care au fost în Spania, s-au întors, nu au mai plecat sau nu mai au intenția de a pleca. În cazul mării majorități, dimpotrivă plecarea cuiva din familie antrenează cel puțin plecarea partenerului. „Excepțiile” pe care le-am întâlnit sunt două persoane de peste 50 de ani. R.T. și B.I. au fost în Spania, unul 6 luni, celălalt 8 luni.

R.T. a plecat la fiul lui, R.D. care este din 1995 în Spania. R.D. se descurcă bine, are propriile contracte direct cu spaniolii, are români care muncesc cu el. Și-a luat și soția și fiul. R.T. este adventist, ca și fiul

de altfel, știe meserie „o gresie, o faianță, o astea, jugrăveală” și s-a hotărât să plece să câștige și el ceva bani. A stat la fiul lui, dar nu a rezistat. „Prea multă muncă! Ne sculam dimineața la 6 și după aia muncă și noaptea ne culcam la 12. Nu mai pot eu să lucrez așa. Sunt și cam bolnav... Și-am venit înapoi.” Povestește frumos despre Spania. A fost încântat de ordine, de curățenia de acolo. De faptul că nu ți-e frică de hoji. E frumos, dar pentru el e prea greu „să mai faci față”. Este hotărât să nu se mai întoarcă în Spania decât în vizită, la „...băiat, la fată, cine știe, că și fata pleacă acu’...”

B.I. este ortodox. A plecat să-și ajute fiul, B.M. plecat deja în Spania. S-a descurcat bine acolo, pentru că „era de meserie” și mai fusese plecat în străinătate și pe vremea lui Ceaușescu. Știa cum merge treaba prin afară. Dar nu vrea să se mai întoarcă în Spania pentru că... „Eu sunt bătrân și am stat 8 luni de zile. Da, dar este multă muncă. La ei nu există chiul. La ei trebuie să muncești. Și eu fiind bătrân trebuia să mă sui pe sus, și am zis că cad dracu’! Mai am eu rezistență, dar lucrarea care îmi place mie – mai pe jos, mai așa... Dar acolo cine dracu’... Trebuia să fac și acoperișu’ tot eu, și atunci m-am chinuit. Și atunci ce mi-am spus? Mai bine merg acasă să-mi mănânc și eu pensia. Pentru mine a fost suficient.”

Așadar se pleacă, se vine, iarăși se plecă... Întrebarea este pentru cât timp această pendulare continuă între două spații, un „acasă”, la Dobrotești și un „acolo” la muncă în Spania, situate la câteva mii de kilometri distanță? Cei care pleacă acum spun pentru câțiva ani până... Și urmează o serie de motive legate de obiective ale familiei de îndeplinit: până îmi fac casă și îmi iau mașină, până îmi cumpăr apartament la Roșiori...

Pentru alții, care au plecat de mai multă vreme, problema se pune mai degrabă în termeni de „...cât se mai poate, cât o mai fi de lucru pe acolo...”

Pentru unii timpul a început să se adune, sunt 11 ani, sunt 6 ani, sunt 3 ani... La fel

ca și familia. A început să se adune însă în lumea de acolo. Soția la început, apoi copilul, apoi și celălalt copil, apoi și fiul care tocmai s-a însurat și nora... „Au și ei un copil acolo, unu’ mic, acolo s-a născut...” „și cel mic merge la școală în Spania acolo...” Casetele video și fotografiile cu apartamentul, cum își petrec timpul liber... Concediul de anul trecut din Grecia, cum arată mașina... Deja pentru unii Spania nu mai pare să fie așa de străină de „acasă”. Este adevărat într-un singur caz am obținut un răspuns ferm, „nu vrea să se mai întoarcă”, dar despre vilele altor doi construite cu banii trimiși din Spania „se aude că vor să le vândă, pe amândouă. Cere 1 miliard pe ele.”

Este greu de spus în acest moment ce se va întâmpla și dacă nu în unele cazuri migrația circulatorie în Spania va deveni una cu caracter definitiv.

MOTIVAȚIA PLECĂRII DECIZIA DE PLECARE

Toată informația pe care noi o aducem în discuție despre migrații în Spania este o informație care există și care circulă în comunitatea de la Dobrotești. Cei care iau decizia de a pleca au acces la toate aceste detalii. Știu cum se poate pleca, știu ce se poate munci, știu cât se poate câștiga, cunosc importanța faptului de a fi în legătură cu cei care sunt deja plecați, pot vedea ce au făcut/ce fac migrații cu banii. Acesta este motivul pentru care discuția despre motivația și decizia de a migra este plasată cumva împotriva firului logic de evoluție a procesului de migrație – de la decizie către plecare.

Motivația plecării are un rol fundamental în înțelegerea multora dintre aspectele modului de viață a migraților în Spania, iar veniturile obținute acolo par să fie elementul cheie.

Așadar, de ce pleacă oamenii din Dobrotești în Spania? O întrebare la care răspunsurile directe ale migraților gravitează în jurul aceluiași subiect: veniturile.

„De ce ați plecat în Spania?

Să câștig cumva mai mult.” (*Interviu cu C.T., bărbat care a fost plecat să muncească în Spania*)

Decizia de migrație pare să se bazeze în primul rând pe un calcul care pune în balanță venituri în țară și venituri în Spania într-o perioadă de timp. Soția unuia dintre cei plecați argumentează:

„Nu realizezi aici nici în zece cât realizezi acolo într-un an. Eu ceva să vă spun drept: 100 de milioane nu realizăm aici nici în 20 de ani. Dintr-un salariu de un milion, ăla era pentru lumină, pentru abonamentul de telefon, nu mai zic că mai cerea mâncare sau nu mai știu ce. Pe când acolo îi face într-un an.” (*Interviu cu B.I. soția unuia dintre migranții în Spania*)

Interesant este cum intervin banii cheltuiți pentru plecare în calcul. Ceea ce s-a acumulat în Spania se socotește abia în momentul în care banii pentru viză au fost în întregime recuperați. Banii de plecare nu sunt bani câștigați ci sunt în primul rând bani care nu au fost pierduți.

Discuțiile din literatura despre migrație pun în evidență intervenția costurilor plecării în procesul de decizie nu numai sub forma lor materială, ci și sub forma lor psihologică. Unul dintre migranții în Spania ne atrage atenția asupra unui aspect interesant:

„Dacă știam eu ce înseamnă să pleci în Spania, nu plecam. Că ce prietenu' ăla al meu mi-a povestit! Am dormit și la groapa de gunoi! Da' nu mi-a spus! Mi-a spus numai cât se câștigă!” (*Interviu cu P.I., bărbat care a fost plecat în Spania*)

Discuția cu P.I. ne amintește că informația la care potențialul migrant are acces este o informație care circulă în comunitatea de origine. Mai mult decât atât, ea este o informație personalizată. Cel care povestește are în comunitate o poziție socială de apărut. Reușita experienței lui de migrație se măsoară prin atingerea obiectivului pentru care a plecat, prin cât câștigă, prin sumele de bani pe care le trimite acasă. Accentul în informația pe care

o transmite s-ar putea să fie plasat tocmai pe reușita experienței lui și nu pe amănunțele legate de partea „neplăcută” a lucrurilor. „Deplasarea de accent” pare a fi în unele cazuri elementul care înclină balanța deciziei potențialului migrant, în special în cazul celui pentru care evaluarea situației din comunitatea proprie nu este „puternic negativă”. (Bach și Smith, 1977, 148-150)

A pleca nu înseamnă numai a câștiga bani, ci așa cum ne demonstrează unul dintre migranți, este vorba de „a te realiza”.

„De ce am plecat în Spania? Fiindcă am auzit că acolo se câștigă mai bine. Cât îți ia aici ca să te realizezi? Să faci casă, mașină și astea? Poate 20 de ani sau poate și mai mult. Așa mă duc acolo, muncesc câțiva ani și fac ce aș face aici în nu știu câți ani.” (*Interviu cu P.I., bărbat care a fost plecat în Spania*)

Dificultățile intervin însă în momentul în care „a te realiza”, „a face ceva”, „a te descurca” trebuie detaliat. Fiecare dintre cei intervievați are definiția lui despre ce înseamnă „realizarea”, chiar dacă mijloacele prin care se poate ajunge la această stare se plasează preponderent în sfera capitalului material. Discuția alunecă spre sfera conceptului de „deprivare relativă”. Există problema diferenței între nivelul aspirațiilor individului și starea lui la un moment dat. Pe de altă parte există diferența între starea individului/gospodăriei și cei care constituie grupul său de referință.

Teoriile situate în spațiul așa numit al „noilor economii” subliniază importanța migrantului dintr-o gospodărie, considerat în primul rând în rolul său de „aducător” de venituri, nu numai pentru sporirea venitului gospodăriei în termeni absoluți dar „în același timp pentru sporirea venitului relativ (subliniere în original) față de alte gospodării, și, de aici, pentru reducerea deprivării ei relative (subliniere în original) în comparație cu anumite grupuri de referință” (Massey și alții, 1993, 438).

Interesant este că, cel puțin în primă

fază, migranții nu se raportează la standardele societății în care trăiesc. Veniturile obținute în Spania nu sunt comparate cu cele din țara respectivă, ci cu cele care ar fi fost obținute în condițiile rămânerii în România, la Dobroțesti. Diferența între standardul de viață între țările dezvoltate și țările în curs de dezvoltare face ca inclusiv salariile scăzute din străinătate să pară generoase după standardele comunității de plecare. Motivația migrației este de a „realiza ceva” aici, în cazul de față, la Dobroțesti. De aceea nu contează care este prestigiul social asociat meseriei practicate în Spania și nici dacă aceasta are vreo legătură cu pregătirea profesională a migrantului. Muncii îi este asociată numai valoarea pecuniară.

P.I. spre exemplu povestește că a îndurat multe în Spania. Povestește că și-a făcut singur mâncare, că a lucrat oriunde numai să câștige un ban. Povestește și ce făcea înainte de a pleca în țară. L-am întrebat dacă acum, după ce s-a întors, are certitudinea că dacă muncea în aceleași condiții (ca salahor în construcții) și făcea aceleași economii în România îi rămâneau mai puțini bani. Mi-a răspuns că nici nu se pune problema să fi făcut același lucru aici, pentru că are o școală făcută și aici îl cunoaște lumea. Cum să se ducă cu ziuă și să vină acasă să gătească! Ar râde lumea!

În plus, munca în Spania este considerată la Dobroțesti, pentru moment, numai o soluție temporară, o perioadă de timp trăită în condiții mai dificile al cărei scop este în cele din urmă legat de îmbunătățirea calității vieții¹³ familiei/gospodăriei.

CINE PLEACĂ ÎN SPANIA

Cine sunt cei care pleacă în Spania? Răspunsul la această întrebare va încerca să identifice pe cât posibil caracteristicile migranților în termeni de sex, vârstă,

venituri și religie, cu referiri la tipul migrației, individuale sau familiale.

Diferențieri legate de sex

Studiile legate de caracteristicile migranților în condițiile migrației internaționale generată de motive economice, tind să indice o selectivitate relativ ridicată a procesului în raport cu sexul, în sensul că, în general, numărul de bărbați care migrează este mai mare decât cel al femeilor. (vezi U.N., Departement of Economic and Social Affairs, 1979, 54) La Dobroțesti regularitatea empirică pare să se verifice. Numărul bărbaților plecați este, în mod cert, mai mare decât cel al femeilor. Condițiile în care au loc plecările feminine susțin afirmația, pentru că femeile care au plecat sau care vor să plece în Spania sunt, așa cum aminteam, fie soții, fie rude apropiate ale celor plecați deja (surori, fiice). (Din cele 12 cazuri de plecări feminine identificate, nici unul nu face excepția de la regula enunțată.)

Ocuparea femeilor în activități mai prost plătite la destinație (munca de menajeră) face probabil dificilă susținerea financiară a unui menaj independent și justifică plecarea în poziția de rude. Prezența bărbaților din familie dincolo pare să fie condiția necesară deplasării feminine.

Preponderența masculină pare să fie legată și de momentul de creștere al fenomenului. Există elemente legate de mecanismele de echilibrare a raportului între cererea și oferta forței de muncă în aria de destinație care argumentează de ce „proportia bărbaților tinde să fie mai mare în perioadele de creștere a imigrării și mai scăzute în perioadele de declin” (U.N., Departement of Economic and Social Affairs, 1979, 56)

Diferențieri legate de vârstă

Deși în cadrul migrației ocupaționale, situație în care se plasează fenomenul anali-

¹³ Conceptul „calitatea vieții” este folosit în sensul atribuit de D. Sandu („Conceptul de calitate a vieții desemnează gradul de adecvare a valorilor (încorporate în bunuri, servicii sau în relații sociale) de care dispun membrii unui grup social în raport cu nevoile lor” (Sandu, 1984, 32)

zat de noi, evidențele empirice sugerează concentrarea migranților preponderent în categoria populației tinere (Oberai, 1987, 46), la Dobrotești nu se regăsește, cel puțin în faza actuală, regularitatea amintită. Vârstele persoanelor care au fost în Spania cel puțin o dată variază aproximativ între 25 și 65 de ani.

Întrebarea care se naște este firească. De ce plaja de vârstă este atât de mare în cazul Dobroteștiului? Încercarea de a răspunde ne conduce pe de o parte către rolul rețelelor sociale în procesul migrației în Spania, iar pe de altă parte către experiența de migrație a comunității dogene. Persoanele identificate de noi ca situându-se către limita maximă de vârstă sunt bărbați și: fie au rude apropiate în străinătate (fiu, fiică), fie au experiență anterioară de migrație externă în perioada anilor '70 - '80, fie au/au avut profesii legate de construcții, fie îndeplinesc toate cele trei „condiții”. Nu putem afirma cu certitudine că acestea sunt singurele situații existente, dar justificările deciziei de plecare în cazurile întâlnite ne fac să susținem că au un caracter ridicat de reprezentativitate.

R. T. spre exemplu susține că a plecat numai pentru că fiul lui era de o bună bucată de timp în Spania. Avea unde să stea, ce să mănânce. Știa meserie și s-a gândit să mai câștige un ban.

B.I. a plecat pentru că fiul lui nu se descurca în Spania. El, chiar dacă este bătrân știe meserie și mai ales știe cum să îi ia pe străini, fiindcă a lucrat pe vremea lui Ceaușescu în străinătate.

R.I. are 63 de ani și avea un ginere plecat de doi ani și un fiu plecat de un an și jumătate. Este zidar și a plecat și el să lucreze 8 luni în Spania.

Discuția despre o categorie de vârstă cu propensiune scăzută pentru migrația circulatorie internațională aduce în prim plan patru caracteristici ale migranților ce acționează selectiv: sexul masculin, profesii cerute la locul de destinație, experiența

anterioară de migrație internațională și prezența rudelor apropiate în străinătate.

Dacă încercăm să identificăm trăsături similare ale celor mai tineri migranți, întâlnim mult mai multe persoane fără experiență anterioară de migrație internațională, fără rude apropiate plecate, fără profesii căutate la destinație și mult mai multe femei.

Diferențele între caracteristicile migranților din cele două categorii opuse tind să sugereze o creștere a selectivității migrației circulatorii la Dobrotești odată cu vârsta, capitalul social părând a rămâne factorul esențial care își păstrează independența¹⁴.

Aspecte legate de venituri

La nivelul unui studiu explorator este dificil de făcut o apreciere în termenii veniturilor sau ai poziției sociale a migranților. Un prim aspect care poate oferi însă repere asupra situației persoanelor care migrează în Spania este suma necesară obținerii unei vize Schengen: aproximativ 1.300 de dolari. O sumă mare, spun cei din sat.

De unde au cei care pleacă acești bani? Soluțiile sunt diverse, dar în general sunt bani pe care cel care intenționează să migreze îi are înainte de călătoria efectivă. Sunt fie economiile de o viață, fie „bani de la nuntă”, fie banii de pe mașina vândută, sau primiți în urma vinderii unei părți a animalelor din gospodărie și de cele mai multe ori sunt toate acestea la un loc.

„Cum ați reușit să faceți rost de bani ca să plecați?”

A fost greu. Ne-am și împrumutat mult. Am mai avut și noi animale, am mai vândut din curte ca să poată pleca, că altfel n-ai cum. Automat, dacă nu muncea nicăieri, foarte greu. Am avut oi și le-am vândut, am avut vaci, am avut 2 vaci și le-am vândut ca să poată să plece, mașina mică am vândut-o. Am avut 15 porci. Greu, cu chiu

¹⁴ Analizele la nivel național asupra migrației circulatorii internaționale pun în evidență acțiunea capitalului social și educației „ca factori de bază ai selectivității acestui fenomen” (Sandu, 2001, 7). Modalitatea de abordare a migrației pentru care am optat în acest studiu nu ne permite, din păcate, concluzii legate de nivelul de educație a migranților de la Dobrotești.

cu vai, a strâns bani și a plecat că altfel nu aveam cum.” (*Interviu cu F.T., soția unuia dintre migranți*)

Există situații în care banii de plecare se împrumută parțial sau în totalitate în ideea returnării sumei după o perioadă de muncă în Spania. Dar cazurile de acest gen, în special de împrumut a întregii sume, nu sunt frecvente.

„Nici în Spania nu pleacă ăia săraci. Că costă mult. Și dacă nu ai banii și cauți să împrumuți, cine ți-i dă?! Dacă ești sărac... Are ăla încredere să-mi dea mie?!” (*T.G., sătean*)

Aspectele menționate ne conduc către o categorie care nu pare situată în „zona de sărăcie” a comunității de la Dobrotești. Migrația ciculară în Spania se plasează în prezent mai degrabă în categoria strategiilor individuale/familiale de dezvoltare, decât a celor de supraviețuire.

Este posibil ca odată cu extinderea rețelei de migranți¹⁵ și a impactului ei asupra costurilor plecării să aibă loc și o extindere a procesului către partea de jos a distribuției veniturilor gospodăriilor în comunitate. Probabila dezvoltare a practicii împrumuturilor (care după informațiile noastre este o practică recentă) ar putea constitui un element de reducere a selectivității actuale a migrației în raport cu veniturile.

Dacă în Spania nu pleacă, deocamdată, am spune noi, „ăia săraci” aceeași afirmație pare să fie valabilă și în cazul celor bogați. Nici una dintre gospodăriile identificate ca aparținând categoriei celor bogați la Dobrotești nu include persoane plecate pentru muncă în Spania. Explicația poate veni din faptul că „indivizii recompensați („rewarded” în original) la un nivel ridicat au o situație de „potrivire aproape perfectă” între resurse și recompense” iar „aranjamentele extrem de profitabile sunt deseori dificil de duplicat în altă parte” (Sanderfur

și Scott, 1981, 358)

„De ce să plec dacă aici am tot ce-mi trebuie?! și în România poți să faci bani dacă știi să muncești” ne răspunde unul dintre antreprenorii de succes din Dobrotești la întrebarea dacă s-a gândit vreodată să plece să muncească în străinătate.

Diferențieri legate de religie

Precizarea pe care o făceam la început asupra religiei migranților nu este deloc întâmplătoare¹⁶. Discuțiile despre migrația în Spania la Dobrotești duc inevitabil la comunitatea de adventiști. Ei au plecat primii, ei sunt cei mai mulți care au plecat, ei se descurcă cel mai bine acolo...

„A1: Acum sunt plecați în Spania, a plecat un adventist și de la unu, a ajuns să-și ia familie cu 6 copii, au case în Spania, au apartamente, au tot.

A2: Au speriat Madridul! Chiar m-am întâlnit cu o tanti care venise să facă actele pentru ultimul copil. I-a luat pe toți în Spania...” (*Interviu în casa unei familii al cărui cap de gospodărie a fost plecat în străinătate cu contract de muncă în perioada comunistă. A1, A2 – soție, fiică*)

Este adevărat, primele plecări de la Dobrotești sunt din rândul comunității de adventiști. Și faptul nu este deloc neglijabil, credem noi, pentru înțelegerea migrației în Spania. Pe de altă parte, este la fel de adevărat că proporția persoanelor plecate, din totalul populației de religie adventistă, este mai mare decât aceeași proporție pentru ortodocși. Din totalul celor aproximativ 70 de persoane de religie adventistă de la Dobrotești, aproximativ 30 sunt plecate în Spania.

„Totuși, nu v-am întrebat, cam cât de mare este comunitatea la dvs.? Amândouă¹⁷.

R1: Cam 60.

¹⁵ Rețeaua de migranți este „un set de legături interpersonale care leagă migranți, foști migranți și non-migranți în aria de destinație și cea de origine prin intermediul legăturilor de rudenie, prietenie și origine comună (“*shared community origin*” în original)” (Massey și alții, 1993, 448)

¹⁶ Se impune precizarea că discuția despre religia migranților se pune în termenii a două comunități religioase, adventiști și ortodocși, singurele religii care au adepți la Dobrotești.

¹⁷ La Dobrotești există două biserici adventiste, așa-numitele „adunări”. Credincioși care frecventează o biserică alcătuiesc o comunitate. Termenul de „comunitate adventistă” utilizat de noi pe cuprinsul articolului se referă la totalitatea persoanelor de religie adventistă din satul Dobrotești

R2: 70 de membrii.
și cu cei plecați în Spania?

R1: Da.

.....

Cam câți adventiști de la Dobrotești sunt plecați în Spania?

R1: Cred că sunt vreo 20.

R3: Aprope 30 de persoane. Sunt plecați că sunt plecați cu familii...

Sunt 30 de familii sau ...

R3: Nu, persoane.

Cam câte familii ar însemna asta?

R2: Păi să fie vreo 10 familii. Cam așa. (Numără) Sunt vreo 10.

Când ați spus 30 v-ați gândit și la copii?

R2: Da și la copii și la soții și la...”
(Interviu de grup, Comunitate de Adventiști Nr. 2 de la Dobrotești)

„Da, tineretu’ nostru e tot în Spania...”, „și tineretu’, dacă nu mai e tineretu’ aicea, e plecat în Spania, a rămas ăștia mai bătrâni.” ne spune unul dintre membrii comunității de adventiști.

Afirmația „pleacă mai mult adventiștii” este corectă într-o oarecare măsură, deși în cifră absolută numărul de persoane plecate este, cel puțin în acest moment, aproape egal. (După estimările noastre numărul ortodocșilor de la Dobrotești plecați în Spania nu depășește 35 de persoane; estimarea obținută pentru populația adventistă plecată se situează în jurul numărului 30).

Cercetarea atentă a anilor de plecare și a religiei celor plecați, pornind de la una dintre familiile adventiste și urmărind relațiile de rudenie, sugerează însă că nu religia, ci relațiile de rudenie joacă un rol fundamental pentru migrația în Spania. Plecările ortodocșilor rude cu adventiști aflați deja în Spania sunt de fapt primele plecări dintre persoanele de religie ortodoxă la Dobrotești. (vezi Anexa 1- Plecări în Spania în familia R)

Care sunt însă motivele pentru care comunitatea de adventiști are o atât de mare vizibilitate în cadrul acestui proces? Răspunsurile țin în primul rând, credem noi, pe de o parte de existența unor rețele sociale mai dezvoltate în cazul membrilor comunității de adventiști decât în cazul celei

de ortodocși, cu legături mai strânse între membrii, rețea favorizată de relațiile de rudenie și de anumite caracteristici ale vieții religioase iar pe de altă parte, de rolul jucat de rețele sociale în procesul migrației în Spania.

Care sunt argumentele care susțin ipoteza? Comunitatea adventistă de la Dobrotești numără aproximativ 70 de membrii. Apariția primilor credincioși adventiști este situată în jurul anului 1930 (în anul 1926 se pare că se botează prima persoană). Creșterea numărului de adventiști a fost un proces lent, dar esențial pentru analiza noastră este că niciodată, de la înființare până acum, comunitatea de adventiști de la Dobrotești nu a avut o dimensiune mai mare decât cea din momentul de față.

Pe de altă parte, comunitatea adventistă descurajează în mod clar căsătoriile cu indivizi de altă religie. Cel care se cunună religios în altă religie este exclus din comunitate. Viața religioasă este centrată pe respectarea zilei de sâmbătă ca zi de sărbătoare și pe participarea credinciosului la slujbele săptămânale și la acțiunile organizate de biserică. Neparticiparea repetată la slujbe ca și nerespectarea zilei de odihnă sunt și ele motive pentru excludere. Se poate vorbi, credem, în aceste condiții despre o tendință de endogamie a grupului adventist, favorizată de condițiile vieții religioase. Aduceam mai devreme în discuție dimensiunea comunității. Tendința de endogamie și dimensiunile relativ reduse ale grupului au dus, prin căsătorii repetate la înrudirea între familiile de adventiști. La Dobrotești câteva mari familii/neamuri alcătuiesc comunitatea adventistă. Dacă relațiile de rudenie joacă un rol important pentru plecările în Spania, atunci devine explicabil de ce sunt plecați un număr mare de adventiști.

Mai mult decât atât, informația despre locul de destinație, și cu atât mai mult informația personalizată, are un rol important în decizia de migrație. Este nu numai posibil, ci foarte probabil ca informația de acest gen în cazul Spaniei să circule mai repede în cazul comunității adventiste decât

în cazul ortodocșilor. Este vorba atât de informația din interiorul comunității cât și de informația din exterior. Pe ce se bazează această afirmație? În primul rând pe faptul că în cazul credincioșilor adventiști, așa cum aminteam, participarea la slujbele săptămânale este obligatorie. Este o primă condiție care facilitează circulația informației. Mai mult decât atât, comunitatea de adventiști are mai multe șanse să primească ca și comunitate, informație din exterior. Pastorul adventist de la Dobrotești, spre exemplu, are în grijă alte 5 comunități. (Se pare că aceasta este o practică frecventă în cazul comunităților de adventiști cel puțin în Teleorman). El poate acționa în aceste condiții ca mijloc de transmitere a informației între localități/comunități diferite.

Și cum sunt, sunt mai mulți predicatori?

Nu, unul singur care are 4 sau 5 comunități.

Are 6 comunități pastoru' ăsta." *(Interviu de grup, Comunitate de Adventiști Nr. 2 de la Dobrotești)*

Pe de altă parte, participarea la evenimente comune, de genul inaugurarea unei noi biserici, nunta adventistă, înmormântarea într-o comunitate apropiată sunt mai frecvente decât în cazul ortodocșilor.

„R2: Uite cum. De exemplu se aude, de exemplu, la Peretu¹⁸ e nuntă. Și atunci când aude de o nuntă se duce și tineri de aici sau din altă parte. (...) și mai este... Se dă niște zvonuri, tineretu' să mergă la munte..." *(Interviu de grup, Comunitate de Adventiști Nr. 2 de la Dobrotești)*

Faptul că la Dobrotești, chiar și în cazul primelor plecări, care au avut loc din cadrul comunității adventiste, nu a fost vorba de „migrație în pași”, ci de atingerea unei destinații precise, Spania, sugerează că informațiile despre oportunitățile oferite de această arie pentru migrația clandestină existau înaintea plecării.

Toate acestea sunt însă argumente care justifică plecările între primii și mai numeroase în cazul comunității de

adventiști. Totuși ele nu au până în acest moment nici o legătură cu destinația.

Există anumite condiții legate de aria de destinație (zona Madrid în special) care au favorizat deplasările din rândul populației adventiste. Este vorba despre ceea ce s-ar putea numi „factor ocupațional”. Pentru calitatea de membru al comunității adventiste are o mare importanță respectarea zilei de sâmbătă ca zi de odihnă și participarea la activitățile religioase legate de această zi. Perioada comunistă în România nu permitea decât în puține cazuri respectarea acestei „obligații” religioase. Prin urmare credincioși se orientau către ocupații care constrângeau în mai mică măsură la respectarea unui program săptămânal de lucru cu includerea zilei de sâmbătă ca zi lucrătoare. Acesta este unul din motivele pentru care în rândul comunităților de adventiști apar cu o frecvență ridicată ocupații care pot fi practicate ca mic meseriaș, cojocar, croitor, meserii legate de construcții. Mai mult decât atât, Dobroteștiul este o localitate unde s-a construit mult începând cu sfârșitul anilor '70 și unde continuă să se construiască. Meseriile legate de construcții aveau mediul favorabil pentru a fi practicate. Este probabil ca mulți dintre membrii comunității adventiste să se fi orientat către această meserie.

Pe de altă parte, zona Madrid, aria de destinație predilectă pentru migranții de la Dobrotești, este o zonă care oferă oportunități de ocupare în construcții. Cunoașterea unor meserii legate de acest domeniu oferea un avantaj în plus migranților adventiști.

„R2: Da, tineretu' nostru e tot în Spania, pentru că acolo s-a căutat meseria asta de zidar și dă faianțari și adventiștii pe timpuri, cu Ceaușescu, nu putea să învețe o meserie, mecanic... Deci să învețe în școli pentru că îl încurca cu sâmbăta și așa el s-a făcut zidar, s-a făcut zugrav, și în Spania tocmai lucrări de astea se caută.” *(Interviu de grup, Comunitate de Adventiști Nr. 2 de la Dobrotești)*

În cadrul comunității de la Dobrotești

¹⁸ Peretu este o comună cu una dintre cele mai mari comunități adventiste din Teleorman; distanța până la Dobrotești – aproximativ 30 km

este clar însă că persoanele de religie adventistă care au migrat inițial sunt percepute și au acționat ca „migranți activi” (migranți care „adoptă un comportament de „căutare”, de selectare activă a destinațiilor posibile” (Sandu, 1984, 26) în cazul Spaniei.

Avantajele legate de o rețea susținută de viața religioasă par a se regăsi și la locul de destinație, pentru că în Spania nu numai că sunt mulți adventiști, dar ei sunt și „cei care se descurcă mai bine”. Existența unei biserici adventiste a românilor din Madrid (de fapt este vorba se pare de un spațiu închiriat pentru slujbele săptămânale) oferă un loc de întâlnire și prilejul de a face schimb de informații. Aceasta este și explicația faptului că sprijinul oferit de o rețea de migranți este mai puternic în cazul credincioșilor adventiști.

„Ăștia se ajută între ei – adventiștii ăștia – se ajută – este altă religie – ei se ajută. De exemplu, am mai auzit de unul care a plecat. Dă ăla 200 de dolari. Dă ăla 200 de dolari, și se cheamă unul pe altul acolo. Se ajută. Pe urmă merg la biserică acolo și se întâlnesc acolo și vorbesc. Dacă nu știu pe undeva de muncă... Se găsește și de muncă așa.” (*Interviu cu C.T., bărbat care a fost plecat în Spania, ortodox*)

CARE SUNT EFECTELE MIGRAȚIEI ÎN SPANIA

Efectele migrației în Spania la Dobrotești sunt direct corelate cu caracteristicile procesului în acest moment (volum în creștere, caracter circulatoriu, migrație ocupațională). Este clar că ele nu au un singur palier de acțiune. Există pe de o parte efectele evenimentului de migrație asupra individului care migrează, există efectele aceluiși eveniment asupra familiei/gospodăriei din care migrantul face parte și există efectele fenomenului la nivelul comunității de origine ca întreg. Faptul că aceste efecte se află într-un proces continuu de interacțiune și remodelare (efectele asupra migrantului se răsfrâng asupra gospodăriei din care el face parte, efectele asupra comunității sunt resimțite deopotrivă

și de gospodăriile care conțin migranți etc.) le face practic greu de separat. Mai mult decât atât, ele sunt dificil de sesizat fără cunoașterea amănunțită a stării anterioare declanșării fenomenului de migrație indiferent de palierul la care acționează.

Timpul este un alt factor de importanță majoră. Există pericolul de a considera efecte de durată, simple manifestări episodice care par legate de acest fenomen. De aceea efortul nostru se va orienta mai degrabă către semnalarea unor efecte ale migrației în Spania vizibile astăzi la Dobrotești.

La nivelul gospodăriei efectele cele mai importante sunt în planul îmbunătățirii stării materiale. Bani primiiți din străinătate sunt cheltuiți în scopul acumulării bunurilor de folosință îndelungată. Construcția de noi locuințe (în special de vile)/cumpărarea de apartamente în orașele apropiate (în special Roșiori de Vede) pare să fie una dintre constantele situației gospodăriei care include cel puțin un migrant. Deplasarea unuia dintre membrii familiei pentru o perioadă în străinătate conduce la modificări de roluri și funcții în familie. Preluarea funcției de cap de gospodărie de către unul din membrii rămași în țară este una dintre situațiile frecvente. Efortul membrilor familiei/gospodăriei de a îndeplini sarcinile celui plecat este adesea resimțită negativ:

„E greu. M-am luptat cu toată curtea asta, eu trebuia să iau lemne, să fac aia - ca femeie – așa când era el acasă, eu cu bucătăria și el era cu treburile casei. El a plecat pentru familia noastră, să avem noi pentru noi.

(...)

„E greu – nici nu-mi mai amintesc cum arată – parcă ne-am înstrăinat – viața asta nu are nici un sens așa – hai să stea un an, doi, dar nici așa să trăiești – parcă zici că nu mai e o familie.” (*Interviu cu C.D., soția unuia dintre migranți*)

Există cazuri în care sarcina creșterii și educării copiilor este preluată de alți membri ai gospodăriei decât părinții (bunici în special).

La nivel comunitar în opinia noastră principalul efect este, cel puțin în momentul de față, legat de creșterea propensiunii

pentru migrație în Spania. La Dobrotești deplasările periodice pentru muncă în Spania au devenit o alternativă către care din ce în ce mai mulți dogeni își îndreaptă atenția. Importul unor practici, „modele”, specifice zonei de destinație a migrației încep și ele să se facă deja simțite. Este cazul elementelor de influență spaniolă care apar în construcția caselor.

DISCUȚII

Migrația circulatorie în Spania apare la Dobrotești încă de la începutul anilor '90. Noua destinație pare să nu stârnească interesul comunității până în perioada 1994-1996 când debutează valul migrației adventiste. Pe fondul plecărilor continue din cadrul comunității adventiste, deplasări ale ortodocșilor apar sporadic până în 1999, în special în virtutea relațiilor de rudenie cu familii adventiste. Abia începând cu 1999 fenomenul capătă amploare și în rândul comunității de ortodocși. Diferențierile legate de religia migranților și perioada plecării își găsesc explicația în particularitățile stocurilor de capital social și uman la nivelul celor două comunități religioase. În cazul adventiștilor, se poate vorbi despre o frecvență mai mare a unor meserii căutate în zona de destinație, a unor rețele sociale mai ample și a condițiilor favorabile de integrare/dezvoltare a unor astfel de rețele în Spania. Cei doi factori joacă un rol esențial în reducerea costurilor și riscurilor asociate migrației clandestine în Spania, creând premisele acestei diferențieri manifestate cu precădere în prima etapă a fenomenului.

Totuși, de ce deplasările „masive”, în special în cadrul ortodocșilor, au loc abia începând cu 1999? Nivelul de analiză la care ne situăm nu ne permite încă furnizarea unui răspuns clar. Informațiile pe care le deținem tind să sugereze că evaluarea favorabilă a comunității asupra situației migranților/gospodăriilor care includ migranți în Spania joacă un rol cheie în explicarea fenomenului. Comunitatea are nevoie de elemente concrete (legate de situația gospodăriilor care includ migranți)

care să plaseze migrația circulatorie în Spania în spațiul alternativelor de migrație, numeroase la Dobrotești, ca una de succes și mai ales ca alternativă accesibilă dincolo de variații ale situației personale. Afirmările de genul „am văzut că se câștigă bine/ce au făcut alții care au plecat”; faptul că dificultatea principală în a pleca sunt banii necesari cumpărării vizei și convingerea că cel care vrea să plece „se descurcă până la urmă” sunt elemente care ne îndreaptă către o astfel de supoziție.

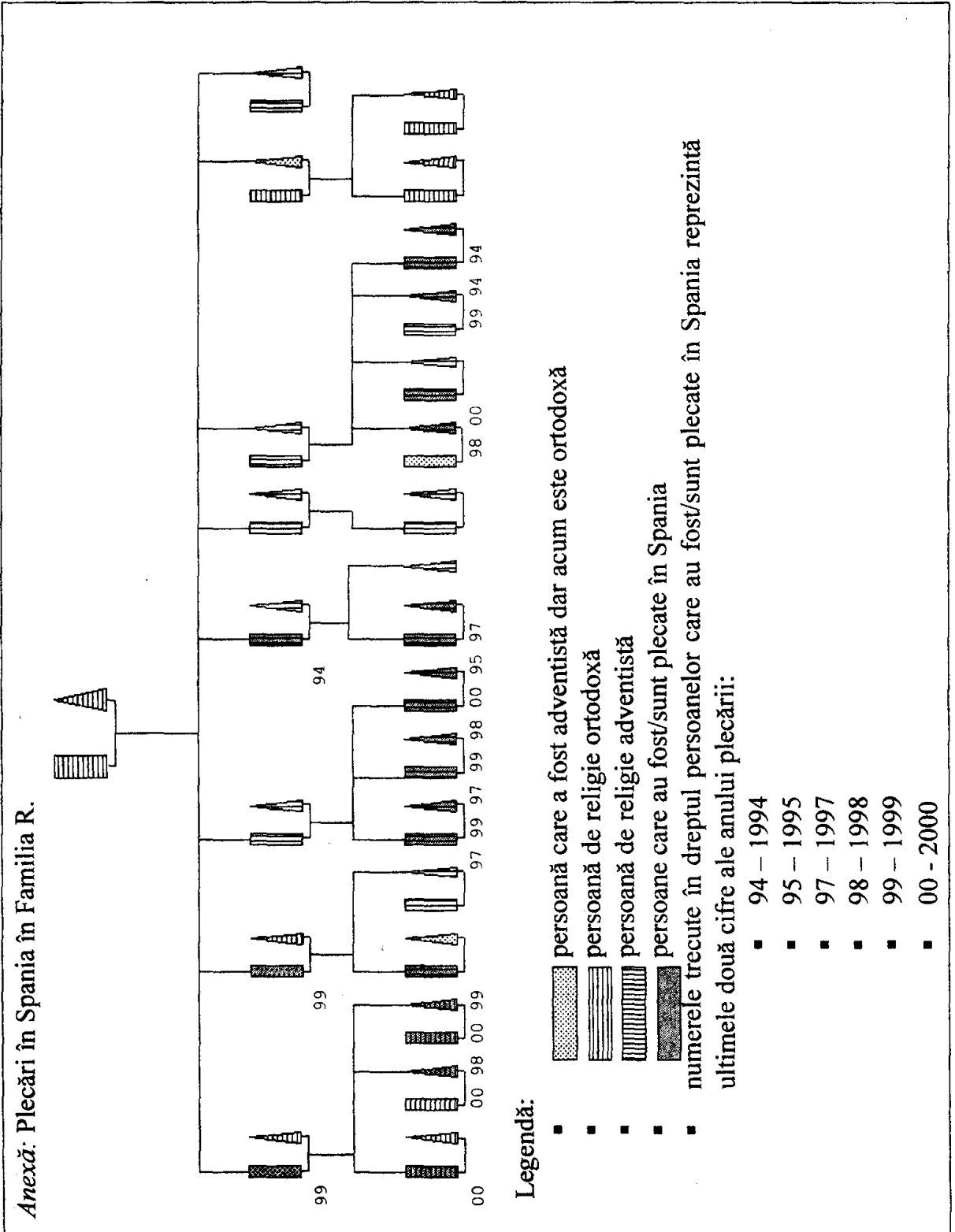
Mai mult decât atât, Dobroteștiul este una dintre comunitățile unde există o bogată experiență de migrație circulatorie. A pleca temporar din localitatea de domiciliu pentru muncă este, așa cum argumentăm, o practică frecventă și veche la Dobrotești. Dacă a te mișca în afara comunității este o strategie acceptată probabil mai ușor decât în cazul altor comunități, opțiunea pentru un anumit tip de mobilitate are loc într-un spațiu cu multiple alegeri. Dogeanul are în față o serie de alternative de migrație circulatorie deja experimentate: negustorie, transhumanță, diverse destinații pentru migrația circulatorie externă. Decizia de a migra în Spania este luată în acest context și în mod cert evaluată prin comparație cu celelalte variante.

Discuția ne duce către un alt aspect legat de deplasările în Spania, procesul de instituționalizare treptată a migrației circulatorii. Întregul precedea de cumpărare a vizelor, existența unui „parc al românilor” unde migranții își pot găsi de lucru, angajatorii români din zona Madrid, dezvoltarea rețelei de persoane care se ocupă de transportul de pachete către anumite zone din țară, existența unui preț pentru kilogramul de pachet sunt deja elemente stabile ale migrației. Consecința directă este reducerea costurilor și a riscurilor asociate plecărilor temporare pentru lucru în Spania și crearea premiselor pentru dezvoltarea fenomenului prin sine însuși, cu un grad sporit de independență față de modificări de mediu.

Migrația circulatorie în Spania care se manifestă astăzi la Dobrotești nu este o apariție episodică sau izolată la nivel

național. Dimpotrivă, este o situație care se încadrează în curentul general de amplificare a fenomenului în România ultimilor ani. Coordonatele migrației circulatorii internaționale la Dobrotești raportate la tendințele actuale ale fenomenului la nivel național: migrație

circulatorie pentru lucru în străinătate, cu origine în mediul rural, localizată într-o zonă relativ recentă de recrutare a migranților fac din cazul Dobrotești, credem noi, unul cu valoare ilustrativă pentru un fenomen actual la nivel național.

BIBLIOGRAFIE

- Bach, Robert L. și Smith, Joel. (1997). Community Satisfaction, Expectations of Moving and Migration. *Demography*, Vol. 14, 147-167
- Comșa, Mircea. (2001). Migrație. În *Barometrul de opinie publică – România 2001* (pp.39-50). București: Fundația pentru o Societate Deschisă, 39-50.
- Departement of Economic and Social Affairs. (1979). Trends and characteristic of international migration since 1950. *Demographic Studies*, No. 4, New York: UN,
- Massey, Douglas S., Arango, Joaquin, Hugo, Graeme, Kouaouci, Ali, Pellegrino și Adela, Taylor, Edward. (1993). Theories of International Migration: A review and Appraisal. *Population and Development Review*, Vol. 19, 431-436
- Oberai, A.S. (1987). *Migration, Urbanisation and Development*. Geneva: International Labour Office.
- Potot, Swanie. (2001) Mobilité en Europe: étude de deux réseaux migratoires roumains. *Sociologie Românească* (în curs de apariție)
- Sandefur, Gary și Scott, Wilbur. (1981). A Dynamic Analysis of Migration: An Assessment of the Effects of Age, Family and Career Variables. *Demography*, Vol. 18, 355-368
- Sandu, Dumitru. (1984). *Fluxurile de migrație în România*. București: Editura Academiei.
- Sandu, Dumitru. (1992). Éléments de démographie culturelle de la Roumanie rurale. *Population*, 3
- Sandu, Dumitru. (2001). *Les enjeux des réseaux migratoires dans l'espace social de la transition – le cas roumain*. Communication soutenue a la Maison des Sciences de L'Homme, Paris,

ABSTRACT

International circulatory migration is an increasing phenomenon in today Romania. In May 2001, within a representative public opinion poll at national level, 18% of interviewed persons declared the intention to temporary go abroad to work. The extension of migrants' recruitment area from the western part of the country to eastern one and the growth of rural area as source for international migration are two contemporary phenomenon tendencies at national level.

This paper proposes an exploratory study about characteristics of circulatory migration for work to Spain in one rural community from Teleorman County. The qualitative data were collected in July 2001 within a Bucharest University research re-

garding life strategies.

Who are migrants, which are the reasons to migrate, how is migration event accomplished, which is the influence of migration experience of the community are questions to be answered in this paper. Analyses underline the importance of social capital as main factor for external clandestine migration. The development of migrant networks at destination area and the institutionalized flow of migrants seem to be essential elements in reducing migration selectivity, implicitly in extending it and growing its independence. Rich migration experience at community level tends to amplify exigency in evaluating international clandestine migration as alternative development life strategy at individual/family level.